
IO6

Verklig innebörd i nytt rättsfall

AV ANDERS HULTQVIST

I. REGERINGSRÄTTENS DOM 2008-12-08 (MÅL NR 54-05)

Fallet handlar om en försäljning av aktier genom ett belgiskt bolag med syfte att undgå svensk skatt på försäljningsvinsten. Förfarandet var i allt väsentligt följande: L skulle tillsammans med två släktingar sälja fåmansbolaget TAB till en utomstående svensk köpare. Han bildade ett av honom själv ägt belgiskt bolag (Lojab BVBA) och överlät först sina aktier i TAB till Lojab, varefter Lojab överlät dem till den svenske utomstående köparen.

I tid gick det i följande ordning: Lojab bildades den 15 juli 1998. Den 20 juli erhöll Lojab en option att köpa aktierna. 17 dagar senare, dvs. den 6 augusti, sålde Lojab aktierna till den utomstående köparen, under förutsättning att Konkurrensverket godkände förvärvet (dvs. med fullbordan och leverans efter godkännandet). Den 21 augusti mottog L aktieutdelning från TAB. Dagen därpå, den 22 augusti, såldes aktierna enligt optionen till Lojab. De levererades till den utomstående köparen den 15 september, sedan Konkurrensverket godkänt förvärvet.

Priset vid överlåtelsen mellan L och Lojab BVBA var nominella värdet (100 kr per aktie), vilket för 37 200 aktier blev 3 720 000 kr. Vid överlåtelsen från Lojab till den svenske (utomstående) köparen var priset dock 1 750 kr per aktie, dvs. totalt 65 100 000 kr.

Skattemyndigheten (Skatteverket) taxerade L för hela vinsten, länsrätten bara för försäljningen till Lojab, kammarrätten för hela vinsten, medan slutligen Regeringsrätten kom till samma resultat som länsrätten. Ett regeringsråd var emellertid skiljaktigt och ville avslå överklagandet (dvs. samma slut som kammarrätten). Skillnaden i synsätt mellan instanserna är kort och gott, att å ena sidan respektera och därmed beskatta varje steg i försäljningskedjan (LR och RR) eller, å andra sidan, slå ihop stegen och se dem som en ”enhet”, det vill säga att L säljer till den utomstående köparen (SKV, KR och dissidenten i RR).

Med hänsyn till tiden mellan de olika stegen, de formella avtalens omsorgsfulla utformning m.m. förekommer inga omständigheter eller argument med innebörd att det gäller några skenrättshandlingar eller rättshandlingar med oriktig beteckning. Snarare är det om i vilken egenkap L agerar i de olika stegen, men framförallt i frågan om det därutöver finns någon möjlighet att beskatta handlandet som en helhet, som det råder skillnad mellan de olika ständpunkterna.

Skatteverket anförde inledningsvis i sitt beslut att det skatterettsligt finns möjlighet att frånga de av avtalsparterna ingångna förhållandena varvid beskattning sker enligt den verkliga innebörden. Beskattningen grundas därvid på en helhetsbedömning av rättsförhållandet och SKV drog följande slutsats:

”Vid en sammantagen bedömning av vad som framkommit i ärendet har skattemyndigheten beslutat att göra en skattemässig bedömning som innebär att de ingångna rättshandlingarna ses som en sammanhängande enhet.”

Här är det tydligt att Skatteverket haft uppfattningen att det finns någonting utöver civilrättslig karakterisering av rättshandlingarna – sken, bulvanskap och kopplade avtal inkluderade – och utgått från att det finns en rättsgrund som möjliggör att man frångår ingångna rättshandlingar och *bortser* från hur de formellt ser ut.

I **länsrätten** blev det en annan bedömning när man hänvisade till att det är möjligt att förfara på detta sätt internt i Sverige genom en underprisöverlåtelse till ett svenskt fåmansföretag:

”Länsrätten anser att en överlåtelse av kapitalbeskattad egendom till underpris till ett svenskt fåmansföretag, i vilket överlåtaren äger samtliga aktier, inte föranleder realisationsvinstbeskattning enligt vid 1999 års taxering gällande praxis. Det skulle strida mot etableringsfriheten i Romfördraget att göra annan bedömning när överlåtelsen sker till ett av överlåtaren helägt belgiskt bolag”

Kammarrätten började med att konstatera att frågan i målet i första hand var om L:s avyttring av sina aktier i TAB i skatterettsligt hänseende

skulle anses ha skett till hans belgiska bolag eller med bortseende därifrån till den utomstående köparen. Redan i inledningen slog alltså kammarrätten fast att det skulle föreligga någon sorts skatterättslig möjlighet att bortse från rättshandlingarna, trots att den också konstaterade att detta inte var möjligt civilrättsligt:

”Kammarrätten finner i likhet med länsrätten att den civilrättsliga innebörden av de företagna transaktionerna inte är någon annan än vad de utvisar.”

Sedan diskuterade kammarrätten rättspraxis om underprisförsäljning till egna bolag och det då vanliga syftet, att få till stånd ett uppskov med beskattningen av övervärdet. Omständigheterna i förevarande mål var emellertid sådana att en beskattning i Sverige av det övervärde som tillförts Lojab uppenbarligen inte skulle komma att ske och att detta förhållande också varit den väsentliga avsikten med upplägget, varvid slutsatsen blev:

”Enligt kammarrättens bedömning föreligger förutsättningar för att skatterättsligt bortse från att [L] har lagt in sitt belgiska bolag som säljare av aktierna.”

Internt i Sverige skulle således denna genom ett eget bolag gjorda försäljning godtas, men inte om detta bolag låg utomlands. Därmed var det således inte rättshandlingarnas karaktär eller transaktionskedjans planering eller tidsmässiga samband som var avgörande, utan den omständigheten att övervärdet hamnade utomlands, dvs. skattemotivet. När det gäller att fastställa rättshandlingarnas verkliga innebörd är emellertid detta irrelevant, vilket Regeringsrätten tydligt hade slagit fast ett halvår före kammarrättens dom (se RÅ 2004 ref 27).¹ Rättshandlingarnas rättsliga karaktär kan därför knappast vara en annan bara för att transaktionen är internationell eller ena parten är ett utländskt bolag, såvida inte bedömningen påverkas av utländsk eller internationell rätt.

I Regeringsrätten konstaterades först att underprisöverlåtelser av aktier allmänt godtogs i praxis år 1998 och att de nya regler som infördes från och med 1999 enligt EG-domstolen hindrar nationell lagstiftning enligt vilken den som till underpris överlåter aktier till en utländsk juridisk person utestängs från den möjlighet till uppskov med beskattningen av övervärdet på aktierna som tillkommer den som på motsvarande villkor överlåter aktier till ett svenskt bolag (mål C-436/00, det s.k. *X och Y-målet*).

1. ”De sålunda angivna omständigheterna hänför sig i huvudsak till motiven för att upplåtelseerna skedde på det sätt som avspeglar sig i avtalen och de skattemässiga konsekvenserna därav men saknar nämnvärd betydelse vid bedömningen av rättshandlingarnas egentliga innebörd.”

Skatteverket fortsatte i Regeringsrätten med sitt försvar för att verket bortsett från den i transaktionerna valda formen och beskattat avyttringen utifrån rättshandlingarnas verkliga innebörd. Det var L som var den verkliga ägaren vid uppgörelsen med den utomstående köparen och denne hade sedan bara accepterat L:s önskemål att genomföra försäljningen genom det belgiska bolaget, vilken inte inneburit några *ekonomiska risker* för parterna. Försäljningen till Lojab innebar inte heller någon ”*självständig rätt*” att förvärva aktierna, eftersom de i princip redan var sålda. Inte heller i övrigt hade Lojab förfogat över aktierna på ett sådant sätt som man *normalt förknippar med äganderätt*, utan snarare agerat som ett osjälvständigt ombud, en förmedlare eller mellanhand.

Regeringsrätten tog sin ansats för resonemanget i RÅ 1998 ref. 19 och anförde att beskattning ska ske på grundval av rättshandlingars verkliga innebörd oavsett den beteckning avtalen åsatts. En sådan bedömning behöver enligt RR inte avse enbart en enstaka rättshandling utan också den sammantagna innebörden av flera rättshandlingar. Av det sagda följer också att avtal som ingåtts för skens skull inte ska läggas till grund för beskattningen.

Efter att Regeringsrätten kortfattat återgett Skatteverkets skäl konstateras dock att de åberopade omständigheterna eller utredningen i övrigt i målet inte ger stöd för bedömningen att rättshandlingarnas egentliga innebörd är att L sålt sina aktier direkt till den utomstående köparen (utan således till Lojab och sedan vidare till den utomstående köparen).

Skattemotivet saknade enligt Regeringsrätten också relevans vid denna bedömning:

”Inte heller kan den omständigheten att beskattningen av övervärdet eventuellt inte kommer att äga rum i Sverige och att detta kan ha varit den väsentliga avsikten med transaktionerna tillmätas betydelse vid bedömningen av rättshandlingarnas egentliga innebörd. På grund av detta och då det inte föreligger någon annan grund för att beskatta [L] för Lojabs försäljning av aktierna ska överklagandet bifallas.”

Ett regeringsråd var, som nämnts ovan, skiljaktig och såg målet på ett annat sätt. Hon fann, med hänsyn till det tidsmässiga och materiella sambandet mellan de olika transaktionerna, att dessa borde bedömas i ett sammanhang. Vid en samlad bedömning av vad som förekommit i ärendet fann regeringsrådet vidare att L vid samtliga transaktioner fortsatt att själv utöva bestämmanderätten över aktierna och att han vid försäljningen till den utomstående köparen alltjämt framstod som den som disponerade över aktierna, oavsett att han utfärdade en option till Lojab att senare förvärva dessa.

”Vid tidpunkten för försäljningen var [L] fortfarande civilrättslig ägare till aktierna och Lojab kunde inte självständigt förfoga över dessa. Det saknas redan av detta skäl anledning att anlägga ett annat betraktelsesätt än att [L] alltså var aktiernas verkliga ägare. Det saknar betydelse att Lojab är ett utländskt bolag.”

Det är svårt att förstå vad dissidenten menar med att det saknade betydelse att Lojab var ett utländskt bolag eftersom förfarandet att sälja genom ett svenskt fåmansföretag accepterats i praxis och att detta egentligen var den enda skillnaden (tillsammans med skatteeffekten av detta). Måhända avses just den omständigheten att Lojab inte var ägare av aktien vid försäljningstillfället, utan då bara hade en option att förvärva aktierna, eftersom det knappast kan vara den omständigheten att L både företräder sig själv och sitt bolag (Lojab) vid en förhandling som är avgörande. Normalt sett företräder ju alltid fåmansbolagsägare både sig själva personligen och bolaget vid avtal mellan dem och med andra. Det gäller bara att klargöra rollen i respektive fall.

Emellertid är inte heller den omständigheten att Lojab säljer något bolaget inte redan äger (har förvärvat kontraktsrättsligt eller fått levererat) anmärkningsvärd. När man idag går in hos en bilhandlare och köper en ny bil (och således köper en viss specificerad vara med viss färg och utrustning) behöver den inte finnas i bilhandlars lager eller ens vara klar på fabriken för att det skall vara ett köpeavtal. Leverans sker 1–2 månader senare och bilen säljs då från fabriken till affären (alt. i kommission), som redan sålt den till kunden. Vem som helst kan sälja något han inte har i lager, men han måste naturligtvis skaffa det före leveransdagen för att undvika att hamna i dröjsmål. Så sker också dagligen i aktiehandeln.

Så det är nog som samtliga instanser konstaterat, att förfarandet i civilrättsligt hänseende var det som L hävdade, men att skiljaktigheten stod mellan att taxera enligt rättshandlingarnas verkliga civilrättsliga innebörd (två avtal, A–B, B–C) eller att lägga transaktionskedjan som helhet (A–C) till grund för beskattningen.

Detta problem är inte nytt utan har diskuterats i många länder (t.ex. *step transactions doctrine* i amerikansk rätt och *composite transactions* i engelsk rätt). Problemet är att ingen lyckats finna hållbara kriterier för när eller under vilka förutsättningar det är legitimt att göra en sammantagen bedömning av resultatet av hela transaktionskedjan och lägga denna helhet till grund för beskattningen, annat än när detta är civilrättsligt möjligt. Det enda man med säkerhet kan säga är att det finns ett påtagligt skäl i alla dessa fall och diskussioner, nämligen att den skattskyldige haft ett skattemässigt motiv för förfarandet, men problemet är att

detta (numera) är ett legitimt motiv, vilket också Regeringsrätten uttryckligen framhåller.²

Därutöver finns möjligheten enligt RÅ 1998 ref. 19 att betrakta flera rättshandlingar som en helhet när de är så civilrättsligt säregna, sedda var och en för sig, att de framstår som rimliga endast om de betraktas tillsammans. Den är emellertid begränsad till sådana, mycket speciella, situationer som närmast liknar dem som inom civilrätten benämns kopplade avtal i sammanvävda förfaranden där de enskilda rättshandlingarna inte kan förstås annat än i sitt sammanhang – kanske snarast en bevisrättslig presumptionsfråga än en rättsfråga.

Hur man än vänder sig är form också substans i den juridiska världen. Därmed inte sagt att det inte finns fall där den valda rubriken stämmer illa med innehållet i övrigt, varför man ibland kan omkaraktärisera avtal och hela transaktionskedjor på civilrättslig grund. Men när, som i det här fallet, den skattskyldige – med skatteeffekterna i åtanke – lagt upp förfarandet på ett sätt som passar hans affärs- och skattemässiga syften, återstår bara, om resultatet av andra skäl inte är tillfredsställande, att ändra lagreglerna.

Summa summarum har vi nu med RÅ 1998 ref. 19, RÅ 2004 ref. 27 och detta mål en bekräftad rättspraxis att s.k. ”genomsyn” (i meningen ”fri samlad bedömning”) och andra tolkningar av ”verklig innebörd” eller ”egentlig innebörd”, än civilrättslig (verklig eller egentlig) innebörd,³ inte längre vinner gehör i högsta instans. Oroande nog förekommer sådana resonemang fortfarande i underrättspraxis, men måhända innebär detta prejudikat – mycket tack vare en enkel och klar formulering av domskälen – slutet på den ambivalens som kännetecknat diskussionen efter 2004 års rättsfall.

Anders Hultqvist är adjungerad professor i finansrätt vid juridiska institutionen vid Stockholms universitet.

2. Jämför även Lagrådets uttalande i höstas i samband med att ränteavdragsbegränsningsförslaget (”räntesnurorna”) diskuterades: ”Det är självklart att när en företagare överväger alternativ för att genomföra en affär, han eller hon räknar på skatteutfallet och väljer det alternativ som ger det för företagaren totalt sett gynnsammaste resultatet.” (Prop. 2008/09:65 s. 115.)

3. För detta behövs inga särskilda uttryck (”genomsyn”, ”ekonomisk innebörd” etc.), eftersom det inte är någonting annat än traditionell juridisk metod, låt vara i mycket svårbedömbara fall.